АВТОРСЬКІ НОМІНАЦІЇ В НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Фадєєва О. В., Юр'єва Н. І.
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Статтю присвячено визначенню статусу науково-фантастичної прози в жанровій парадигмі світової художньої літератури та ролі стильотворчої функції авторських номінацій у розвитку дискурсу наукової фантастики, а також їхнього впливу на реципієнта тексту. Детально аналізуються поняття авторської номінації, неологізму та оказіоналізма в процесі створення фантастичних реалій у сюжетних лініях творів американських авторів жанру наукової фантастики. У фокусі дослідження є словотвірний потенціал мови.

Ключові слова: науково-фантастичний дискурс, авторська номінація, неологізм, оказіоналізм, реалія.

Статья посвящается определению статуса научно-фантастической прозы в жанровой парадигме мировой художественной литературы и роли стилеобразующей функции авторских номинаций в развитии дискурса научной фантастики, а также их воздействия на реципиента текста. Детально анализируются понятия авторской номинации, неологизма и окказионализма в процессе создания фантастических реалий в сюжетных линиях произведений американских авторов жанра научной фантастики. В фокус исследования ставится словообразовательный потенциал языка.

Ключевые слова: научно-фантастический дискурс, авторская номинация, неологизм, окказионализм, реалия.

The article deals with the problem of science fiction prose status in a genre paradigm of the world's bell-letter literature and the stylistic role of author's nominations in science fiction's discourse development and their impact on the reader of the text. The notions of author's nomination, neologism and occasionalism in creation of the plots of American science fiction writers are under the deep analysis. The word-building power of the language is in focus.

Key words: science fiction discourse, author's nomination, neologism, occasionalism, realonim.

Науково-фантастична література посідає помітне місце в сучасному літературно-художньому процесі. Її бурхливе і ще далеко не завершене вторгнення в художній простір, що почалося у другій половині XX століття, висунуло цілу плеяду талановитих письменників, чия творчість, яка завоювала широке визнання читачів, певною мірою потіснила велику літературу і знову поставила на порядок денний питання про роль і призначення мистецтва, про природу естетичних цінностей і про ієрархічні відношення "масової літератури", до якої відразу ж була віднесена наукова фантастика, і літератури високої.

Найвищого розвитку наукова фантастика як жанр набула в США, і пік її популярності припадає на 50–60 роки минулого століття. Жанр наукової фантастики має унікальну історію розвитку – будучи закономірним дітищем постмодернізму, він розвивався за власною парадигмою. З розвитком НТП цей жанр захопив уми мільйонів читачів і дав світовій літературі цілу плеяду яскравих імен. Багато творів стали хрестоматійними, деякі – навіть віддзеркаленням історичного минулого. Проте наукова фантастика на початку XXI ст. почала занепадати, в основному через науково-технічне підґрунтя сюжетів і розглянутих тем. На противагу "несерйозному" фентезі, чия легкість і близькість до жанру казки забезпечили йому незмінну популярність, наукова фантастика була відкинута критиками на узбіччя світової літератури як жанр, що вичерпав себе. Крім того, деякі критики взагалі вказують на його безперспективність саме через те, що в науково-технічному світі фантастики немає місця гуманістичним ідеям.

Поява капіталістичного світу загальмувала розвиток фантастики на 150 років. У часи НТП фантастика отримує новий поштовх. У 20–30 роках 20-го ст. у США починається бурхливий розвиток жанру наукової фантастики паралельно, але в одному напрямі з англійською науковою фантастикою. Жанр набуває класичних ознак: жорстка науковість, сухість стилю, відмова від белетристики. Значну роль у формуванні жанру відіграв Х. Гернсбек, на честь якого названо найпрестижнішу премію в галузі наукової фантастики, постать, культова в цьому жанрі. Як видавець журналу "Astounding Science Fiction" (заснованого 1926 р.), він виховав ціле покоління фантастів, серед них А. Азімов та Р. Хайнлайн. Х. Гернсбек увів у вжиток поняття "science fiction", що є результатом перекладу поняття "науковий роман", яким Жуль Верн характеризував свої твори. Згодом з'являється поняття "наукова фантастика" та його міжнародний еквівалент "science fiction" з прийнятою абревіатурою SF.

Питання про статус науково-фантастичної літератури остаточно не розв'язане і до цього часу. За останні десятиліття минулого сторіччя багато проблем, що стосуються історії її виникнення і розвитку, естетичної природи, розходжень щодо таких понять, як фантастика, наукова фантастика і фентезі, в основному вирішені. Практично всі дослідники одностайно визнають, що фантастика як літературно-художнє явище має давню історію і що своїми коренями вона пов'язана з глибоким минулим, іншими словами, "була відома мистецтву з незапам'ятних часів" [12, с. 90].

Слід зауважити, що в усіх висловленнях учених і письменників неодмінним і найчастіше переважним елементом наукової фантастики виступає думка, ідея, гіпотеза, тобто раціональне начало, що охоплює і саму сферу вимислу, характерну як для художньої творчості взагалі, так і для фантастичної літератури особливо.

Незважаючи на явний прогрес у процесі самоідентифікації, для наукової фантастики лишається не розв'язаним головне питання – чи є вона справжньою літературою за своєю природою (здатна стати такою в міру розвитку), чи приречена залишатися явищем маргінальним, сублітературою, чи, як відзначає у своєму недавньому дослідженні А. Торрес, посилаючись на думки фахівців, видавців і широкої публіки, "іншою літературою", "паралельною літературою", "паралітературою", "масовою літературою" чи "літературою, яку називають народною" [5, с. 23]. Бракує і конкретних досліджень, присвячених творчості видатних майстрів наукової фантастики. Помітний слід у її розвитку залишили насамперед радянська та американська література, серед найяскравіших представників якої безперечно є Айзек Азімов, Роберт Шеклі та Рей Бредбері – загальновизнані фантасти золотого століття світової наукової фантастики. Пізніше ідеї майстрів золотого століття були підхоплені американською письменницею Лоїс Макмастер Буджолд, яка підтвердила шаленим успіхом свого циклу "Барраяр", що інтерес читацької аудиторії до науково-фантастичної прози на початку XXI століття жодним чином не поступився, здавалося б, більш самобутньому й захопливому фентезі з його містичною основою. Тож можна впевнено констатувати, що поряд із творами фентезі паралельно розвивається дискурс наукової фантастики, ідеї якої і сьогодні не втратили своєї актуальності, а отже, потребують подальшого розроблення і аналізу не лише в структурному і концептуальному планах, а й у суто лінгвістичному.

Невід'ємною рисою фантастичних творів є те, що їх автори експериментують у галузі лінгвістики, стилю, психології, етики, філософії, змішують напрями, теми, сюжети.

Згідно з П. Амнуелем [2], науково-фантастичний твір обов'язково містить високий рівень деталізації, за допомогою якого досягається максимальний контакт з читачем на рівні психологічної та перцептивної структур. Основний метод такого впливу – вигадування нових реалій, кожній з яких відповідає певна авторська номінація. Від їх кількості залежить якість науково-фантастичного твору – забагато вигаданих слів ускладнюють розуміння твору, викликають ефект нагромадження фактичного матеріалу та спотворюють цілісну картину подачі інформації. Обраний для дослідження матеріал демонструє полярні погляди на використання авторського

словотворення як деталізатора – від насичених авторськими номінаціями коротких оповідань Шеклі та романів Азімова й Буджолд до романів та розповідей Бредбері, що досягає автентичності наукових ідей без допомоги подібних лексичних засобів.

Тривалі дослідження творчості вищезазначених авторів дозволили зробити такі висновки: для науково-фантастичної прози характерними ознаками є деталізація, емоційна нейтральність, достовірність викладених ідей, неускладнена форма викладу, логічність та простота подачі фактажу, імпліцитний характер спрямованого на читача впливу.

Як відомо, сучасна лінгвістика розглядає мову як динамічну систему. Те, що основою існування будь-якої природної мови є її еволюція, відмирання застарілих і поява нових елементів на всіх рівнях мовної системи, тобто рухливість мови, не раз відзначалося в працях лінгвістів [1 , с. 3]. Еволюційні процеси зачіпають передусім лексико-семантичний шар мови, оскільки саме лексика найбільш пов'язана з об'єктивною дійсністю і відображає всі процеси, що протікають у ній. Лінгвісти констатують той факт, що осмислення процесів, які відбуваються в лексико-семантичній сфері, фіксація змін і їх опис завжди мають велике значення не лише з лінгвістичної, але й із суспільно-історичного і культурного погляду [3 с. 34–36].

Так, найбільш яскравим прикладом динамічного характеру мови служить її здатність змінювати власний словниковий запас. Саме цей процес безпосередньо пов'язаний як з виробничою сферою, так і з іншими видами суспільної діяльності людини [так само]. Таким чином, народження нових слів і значень – природна здатність усіх живих мов, що відображає зміни, які постійно відбуваються в безмежно різноманітному світі речей і явищ, а також результати постійного пізнавального процесу. Е. В. Розен зазначає, що неможливо перерахувати всі ті сфери трудової діяльності, форм відпочинку, професійних і непрофесійних інтересів носіїв мови, у яких з'являються нові слова і не функціонують старі в нових значеннях. Ці процеси лежать поза межами компетенції лексикологів, бо пов'язані зі змінами у вже згаданих сферах діяльності, і вчені можуть лише констатувати появу мовних фактів [1 3 , с. 4–6].

Для того, щоб мова могла виконувати свою основну функцію – комунікативну, – її словниковий запас має швидко реагувати на зміни, які відбуваються у виробництві, науці, техніці, культурі, суспільно-політичних відносинах, і фіксувати їх [11, с. 10]. Ускладнення форм суспільного буття, поглиблення і розвиток сукупного людського знання про навколишню дійсність викликає появу нових слів і поступове витіснення з мовного вжитку тих слів, що були пов'язані з пройденими етапами суспільної практики та ідеології. Відтак, кількісний приріст і якісні зміни словникового складу мови пов'язані з історією народу, з її творцем і носієм. Тому, простежуючи зв'язок між лексикою та історією розвитку суспільного колективу, багато лінгвістів намагаються отримати відповіді на такі питання: як створюється слово, в якому є потреба; якою є техніка словотворення; які словотворчі прийоми і засоби залучаються для організації мовного матеріалу та утворення нового слова [14, с. 106].

У зв'язку із цим Е. В. Розен відзначає той факт, що розвиток будь-якої мовної одиниці словникового складу починається з більш активного її вживання, в результаті чого вона частіше трапляється, вживається з іншими словами і протиставляється їм, застосовується в нових смислових і стильових оточеннях і т. ін. Слово змінює свої звичні стабільні зв'язки з іншими словами, тому до нього можна застосувати метафоричний образ "руху". Саме в цьому значенні вживається поняття змінності мови і спрямованості її руху. Такий тип змін може бути названий розвитком мови [1 3 , с. 7]. Отже, постає питання про неологізми, тобто нові найменування, введені в мову за рахунок постійного та інтенсивного руху лексики та виникнення нових реалій.

В. Г. Гак свідчить, що поява величезної кількості нових слів та їх широке розповсюдження, безсумнівно, пов'язані із цілим рядом екстралінгвальних факторів: науково-технічною революцією, розвитком засобів масової комунікації, загальним прискоренням темпів життя суспільства, різноманіттям форм ідейно-політичної боротьби. Все це приводить до пожвавлення неології [5 , с. 24].

Частину спільних рис авторські номінації мають з неологізмами. Так само, як і неологізми, авторські номінації відзначені новизною і виконують аналогічну функцію – називають певний предмет або вказують на відповідну характеристику, оскільки і неологізми, і авторські номінації можуть належати до будь-якої самостійної частини мови [7, с.17]. Будуються неологізми і авторські номінації лише парадигматично, тобто вже за існуючою системою утворення нових слів. Особливою вимогою до цих двох класів нових слів є гранична зрозумілість. Інакше сама їх поява втрачає сенс, адже при створенні нових слів автор (у випадку з авторськими номінаціями) або група авторів (як часто буває з неологізмами в науково-технічній сфері) має на меті максимально чітке пояснення написаного або сказаного через введення нового слова на позначення нових понять, речей або процесів. Слід відзначити особливості набуття старими словами нових значень як спосіб утворення нових слів. Це утворення нових слів на основі вже існуючих носить характер аналогії. Коли старе слово набуває нових самостійних значень, тобто стає полісемом, то, згідно з Н. Бабенко [4, с. 50], воно не є неологізмом. Але авторські номінації загалом утворюються шляхом набуття старими словами нових значень. Вони використовуються на позначення реалій фантастичного, вигаданого автором світу. Автор може не вигадувати нове слово, не будувати його з уже існуючих коренів, але позначуване ним поняття все одно залишатиметься реалією вигаданого світу. Крім того, неологізми розраховані на входження до узусу мови. Їх уживаність не залежить від влучності вигаданого автором або групою авторів слова. Все залежить від того, чи приживається позначуваний цим словом об'єкт у реальності. Натомість, авторські номінації слугують лише для задоволення потреб певного контексту. Їх поява зумовлена лише авторською інтенцією, тоді як поява неологізмів викликана цілим рядом екстралінгвальних причин. Уживання нових комбінацій з уже існуючих слів дає для цього класу слів певний ряд. Тому можна стверджувати, що авторські номінації можуть утворюватися шляхом набуття вже існуючими словами нових значень на основі аналогії.

А. Кабанов наводить власний аналіз авторського словотворення через призму науково-фантастичних творів та історії жанру наукової фантастики загалом [8]. Він вважає доцільним розділ нових слів на три категорії:

1) Слова, уведені в рамках одного твору, які в інших текстах не з'являються. Це найчисленніша група слів. Причинами їхньої неповторюваності можуть бути вузька спеціалізація, невдало підібраний морфемний склад, а також малий тираж видання і непопулярність автора, що веде до небажання його наслідувати. Сюди можна віднести майже всі вигадані хімічні та медичні препарати (*тіотимолін*, *наркидрин*, *fast-penta, sinergine*), нові професії (*космоскульптор*, *jump pilot, Technician*, *Sociologist*), уявні хвороби (*наркома*, *опор*), науки (*анерологія*, *astro-navigation*), види спорту (*найсхад*) і т. ін. Очевидно, що цю групу становлять власне авторські номінації. Слід зазначити, що інколи трапляється так, що певне слово не закріплюється, але позначуваний ним предмет входить у вжиток під іншим ім'ям, тобто реалізується потенційне слово. Наприклад, *ефіролазний костюм* в О. Беляєва – це прототип сучасного скафандра.

2) Слова, які не позначають реальних понять, але характеризуються повторюваністю. Вони не закріплюються в узусі мови, але їх повторюваність спостерігається у творах аналізованого жанру. Серед них вдалі авторські номінації, які легко запам'ятовуються. Вони не можуть вважатися неологізмами тому, що не позначають реальних понять, фактичних чи абстрактних, і слугують не для збагачення мови, а для стилістичного прикрашання мовного акту, викладеного у формі науково-фантастичного твору. Наприклад, такі слова як *робот*, *андроїд*, *флаєр*, *бластер*. Інколи автора слова встановити неможливо, проте більша частина слів має визначеного автора: братам Стругацьким належать слова *прогресорство* та *трансгресія*, *psychohistory*, *chronoscope* – Айзеку Азімову, *grokk* – Роберту Хайнлайну, *електроноскоп* – Олександру Бєляєву, *quaddy*, *comconsole* – Лоїс Макмастер Буджолд.

3) Слова, що вийшли за межі жанру і ввійшли в лексичну систему мови. Це авторські номінації, які стають неологізмами. Вони відповідають певному явищу чи процесу об'єктивної реальності, фактичному або абстрактному поняттю, наприклад, слово *утопія*, вигадане Томасом Мором; слово *гелікоптер*, вигадане Жулем Верном; слово *робот*, вигадане Карелом Чапеком. Тут важливо не сплутати запозичені слова з вигаданими. Так, слово *дромос* грецькою означає коридор, і з цим значенням воно було запозичене Ю. Брайдером і Н. Чадовичем для їхнього твору "Каральна експедиція". Ці слова важко вичленити, і їх кількість мізерна.

На думку Ю. Н. Ковалика [10], саме в науковій фантастиці реалізується повний потенціал мови. Автор свідчить, що поява нових слів викликана такими причинами, як необхідність дати назву вигаданій (фантастичній) реалії та бажання висловитися гранично чітко та експресивно. Він також відзначає, що наукова фантастика є тим жанром, де повною мірою реалізується неактуалізований характер мови, тобто її потенційність, а також вказує на кілька аспектів, з точки зору яких можна розглядати авторські номінації наукової фантастики. Вчений наводить таку структурну класифікацію: 1) фонетичні авторські номінації – слова, що є незареєстрованими в мові поєднаннями фонем, наприклад, *массаракш*; 2) морфологічні авторські номінації – слова, що є незвичним поєднанням морфем, наприклад, *хонтієць*; 3) синтаксичні авторські номінації – слова, вжиті в незвичному поєднанні, наприклад, *Electron Pump*, *plasma arc*, *пекучий пух*.

У цій статті свідомо було обрано класифікаційне словосполучення "авторська номінація", а не "неологізм" чи "оказіоналізм". Через брак спеціалізованих знань, деякі дослідники [8], допускають у своїх дослідженнях підміну понять. Тому тут використані класифікації згаданих авторів, але їх змінено таким чином, щоб вони відповідали науковій дійсності.

Отже, за робоче приймається таке визначення: авторська номінація – це вигадане автором для заданого контексту слово або словосполучення, яке називає або характеризує вигадане автором поняття, предмет або процес і не несе в собі експресивного заряду. Авторська номінація – своєрідний клас слів, що займає проміжне положення між оказіоналізмами та неологізмами. Авторські номінації мають частину спільних ознак з неологізмами та оказіоналізмами, що ускладнює їх класифікацію. За своєю природою авторські номінації найближчі до оказіоналізмів, але не можуть бути до них віднесені. Основна комунікативна функція, закладена в оказіоналізмах, – це експресивність. Вона породжується самою причиною появи оказіоналізма – бажанням автора привернути увагу до певного явища, предмета або процесу, до якого він не байдужий. Авторські номінації, навпаки, усі є нейтральними. Їх основна функція – називання певних предметів або явищ, що є необхідним для конструювання фантастичних реальностей і збереження достовірності викладених ідей. У процесі дослідження було встановлено, що відповідно до свого призначення вони виконують такі функції: деталізуючу – виступають у ролі деталізатора, за допомогою чого реалізується принцип достовірності ідей; інформаційну – є частиною поданого у творі фактажу; комунікативну – дають змогу підтримувати цілісність твору, чим забезпечують адекватне сприймання його читачем; психологічну та перцептивну – наявність авторських номінацій викликає в читача зацікавленість та переконання у правдоподібності сказаного. Деякі номінації А. Азімова, наприклад, мають під собою чіткий, розроблений у кількох творах образ, і експлуатуються як повноцінні смислові одиниці в його творчості (*Мультивак*). Їх розуміння не викликає в поціновувачів творчості Азімова жодних ускладнень і, тим самим, накладає на перекладача певну відповідальність за збереження лексичної відповідності одиниць у кількох, інколи сюжетно не пов'язаних творах.

Аналіз структурних та концептуальних особливостей науково-фантастичної прози дозволяє зробити такий висновок. Наукова фантастика як самостійний жанр літератури знайшла своє матеріальне відображення саме у прозовій формі. Вона має ряд особливостей, що виокремлюють її з решти прозових творів. Основною одиницею, що викликає проблеми з розумінням і, як наслідок, з процесом перекладу, є авторська номінація – парадигматично або рендомно

утворений продукт авторського словотворення, який водночас забезпечує цілісність та автентичність твору, відображає авторський задум і смак та приваблює увагу читача, за допомогою чого встановлюється контакт між читачем та викладеним у творі повідомленням.

Для кожного з обраних для дослідження авторів існує свій домінантний принцип словотворення. Він прямо залежить від масштабності твору, а саме від тих географічних меж, які створює для свого твору автор [9, с. 54]. Найбільш масштабними в цьому плані є твори Айзека Азімова. Сюжетно вони поширюються навіть на паралельні світи. Такий творчий розмах вимагає високого рівня деталізації викладеної у творі інформації. У той же час, автор має зберігати автентичність твору до певних земних реалій, зберігати асоціативний ряд читача. У протилежному випадку, ефекту достовірності, який залишається головним принципом наукової фантастики, буде неможливо досягнути.

Науково-фантастичний дискурс насамперед визначається його атмосферою, що створюється неодмінним використанням спеціальної лексики, яка пов'язана з освоєнням космосу, космічними польотами, екстраполяцією в майбутнє, науковими відкриттями [8]. Слід відзначити, що вже перші оповідання Азімова марковані подібною лексикою. "В полоні у Вести", наприклад, з'являються астероїдний пояс і населений астероїд Веста, поблизу якого зазнає аварії зореліт "Срібна королева". Тут же фігурують такі поняття, як *гравітатор, магнітний присос, вихід у відкритий космос*, далі *Три Закони роботехніки* і безліч інших термінів і нових понять, що мають безпосередній стосунок до сфери наукової фантастики.

Насамперед це такі елементи, як: час розгортання всіх історій, що розповідаються, близьке чи віддалене майбутнє; місце подій, що відбуваються, Земля майбутнього, астероїди і планети: Вега, Сатурн, Юпітер, Венера, Церера, Арктур, Марс і менш відомі, такі, як Цефея ("Безвихідь"), Денеба ("Прикіл"), Гаукін ("Господарка"); поняття, що означають реалії майбутнього. Серед них можна виділити такі групи.

Терміни, що стосуються сфери освоєння космосу: *зореліт, стратолайнер, гіперзореліт, штучне гравітаційне поле, гравітатор, скафандр, космічні обсерваторії, планетарний комп'ютер Мультивак, Галактичне братерство комп'ютерів, конвертори сонячної енергії, гіпербаза, гіперпростір, гіперстрибок, гіпердвигун, навігація зі скривленим простором* та інші.

Терміни, що стосуються наукових відкриттів і гіпотез майбутнього: *телепортація; хроноскопія* "огляд минулого в його реальному плині", *нейтриніка, мала гравіотика, деінгибітор* – активізатор пам'яті*; флюорошар; візифон, вокалізатор, кубографія, модулятор поля,* що переносить людину в задане місце*; ефект Шиммельмайера* – вплив на мозок за допомогою германієвого реле*; психозондування, психоревізія, субгуманоїдна психологія, генетикоаналізатори* – прилади для виявлення загарбницьких інстинктів з метою їх нейтралізації*, позитронний мозок, інтуїтивний робот, роботи-хірурги, роботехніка* та інші.

Терміни, що стосуються назв екзотичної зброї: *променевий пістолет, енергомет, нейронний батіг, дезінтегратор, електронний пістолет, бластер, nerve disruptor, plasma arc, stunner*.

Події, ситуації, конфлікти в усіх оповіданнях так чи інакше співвіднесені з подіями в космосі, із взаєминами інопланетян та землян, з науково-технічними відкриттями і пов'язаними з ними проблемами людини-машини. Сама тематика визначає напруженість і динамізм сюжетного розвитку.

Науково-фантастична проза Айзека Азімова та Лоїс Макмастер Буджолд найбільш насичена авторськими номінаціями з усього досліджуваного матеріалу. Це пояснюється масштабами вигаданих письменниками світів та науковими спрямуваннями їх творчості.

Сюжетно твори Роберта Шеклі не виходять далеко за рамки відомого нам в астрономічному плані Всесвіту. Рівень деталізації його творів – посередній. Він слугує швидше як прикраса, а не як головна умова забезпечення автентичності твору. Це пов'язане з головною особливістю прози Шеклі – їй властивий гумористичний підтекст, що, у свою чергу, відразу звільняє автора

від необхідності дотримуватися суворих рамок наукової фантастики. Його твори навіть містять міфологічну складову, що значно зближує їх з фентезі. Деталізація в Шеклі проходить лише за основними поняттєвим класами.

У своїй творчості Рей Бредбері розгортає сюжети на планеті Земля і найближчому космічному просторі. Головні герої – земляни. Достовірності своїх творів Бредбері досягає протилежним шляхом – позбавляє їх чужорідних елементів. Таким чином, проза цього автора максимально наближається до апокаліптичного жанру. Фантастичні елементи у творах Бредбері реалізуються через звичні пересічному читачеві поняття. У цьому разі виявилося неможливим віднайти необхідну кількість авторських номінацій для проведення повноцінного структурного та концептуального дослідження. Таким чином, відібраний матеріал з творів Рея Бредбері слугує для складання повноцінної картини особливостей науково-фантастичної прози та виявлення її особливостей як жанру сучасної літератури.

У ході дослідження було виявлено, що для авторських номінацій справджуються такі принципи.

Універсальність. Вигадані слова носять уніфікований характер для багатьох творів, інколи непов'язаних сюжетно. Це слова типу *U. S. Robots and Mechanical Men, Inc.*, *extraterrologist, Venusian, AAA Ace Planet Decontamination Service, a Hunter, the Victim*, *Multivac*.

Сполучуваність вигаданих слів із загальновживаними словами, гармонійне вплітання їх у структуру тексту. Наприклад, слово *space-travel* у значенні "подорож у часі" в романі "Кінець Вічності" сполучується з дієсловами (*to make a space-travel*), прикметниками (*quick space-travel, mystic space-travel*) та прийменниками (*during space-travel*).

Наявність дериваційних понять. Зокрема простежується на назвах планет і їх мешканців: *Barrayar – Barrayaran, Cetaganda – Cetagandian*, *Novia – Novian, Luna – Lunarite, Hawkin's planet – Hawkinsite*; *Elbonai – the Elbonaians*; у назвах наук і науковців відповідно: *extraterrology – extraterrologist*; предмет і суміжне поняття: *The Time – Timer, Life-Plot – Life-Plotting – Life-Plotter, speedy-vac – speedy-vac repairman, the Outworld – Outworlder, Cub – the Cubhood* тощо.

Більшість слів – це синтаксичні авторські номінації, що є сполученнями вже існуючих слів (*Educational Tape, Educational Day, Lunar City*) або комплексними авторськими номінаціями, в утворенні яких задіяні одразу морфемні і синтаксичні засоби (*Registered Psycologist, Educee, non-grav aeroflitter*).

Усі авторські номінації можна розподілити на певні смислові класи слів. Найбільш численними смисловими класами є: 1) назви наук: *hypermechanics, gravities, spationautics, neutrinics, temporal engineering*, *planet decontamination* і т. ін.; 2) назви планет і їх мешканців: *Hurria, Hurrian, Novian, Novia, Diporia, Doran V, Alana, Dijon VI*, *Opal II*, *validusian derg, the Elbonaians*; 3) назви професій чи роду занять: *Technician, Eternal, photo-typer, science-historian, Life-Plotter, Scouter Leader, Junior Pioneer*; 4) назви предметів або апаратів: *book-film, orientation film, dream recorder, The Laxian Key*, *unfreezer, A Wishing Machine, light-sculpture, the Utilizer, melgerizer*; 5) назви процесів (з інфінітивними формами): *to absorb dreams, Life-Plotting, sub-vocalizing*, *rock-rubbing, lesnerizing*, *to probe, to trevest*.

Часто автор сам надає вигаданим ним поняттям особливий статус, що вказує на їх авторську належність. Такі слова пишуться з великої літери, наприклад: *Technician, Sociologist, the Allwhen Council, Senior Computer, Reality Changes, the Observer, the Time* та *the Cubhood. The Time* набуває значення паралельної реальності, певними змінами на яку впливає організація Вічність. Це не час у звичному розумінні. Поняття *the Cubhood* позначує не учнівство людини як таке, а період у житті Вічних після вилучення їх з Часу і до здобуття ними певної спеціалізації. Поняття такого типу несуть у собі заснований на семі загальновідомого поняття інформативний заряд, який набуває нових значень.

Приєднання науково-фантастичних творів до скарбів світової літератури відбувається через їх переклад багатьма мовами світу. Специфічність жанру потребує специфічності творчих зусиль майстрів слова, особливо стосовно авторських номінацій.

Авторські номінації належать до категорії важкоперекладаної лексики. Інакше кажучи, їх переклад здійснюється за допомогою цілого ряду засобів, оскільки природа мови дозволяє передати будь-яке поняття. Таким чином, переклад авторських номінацій пов'язаний з використанням різного роду трансформацій та перекладацьких прийомів. Їх значення випливає сукупно з контексту, і їх переклад вимагає від перекладача певних творчих зусиль. Це накладає певний відбиток на готовий переклад. У ході дослідження вдалося поділити все поле дібраних авторських номінацій відповідно до смислових класів. Найчисленнішими смисловими класами є назви механізмів, апаратів та пристроїв (18,14 %), фізичні поняття (10,03 %), родо-видові поняття, назви мешканців планет (19 %) та назви професій і роду занять (10,84 %). Подібне відношення смислових класів авторських номінацій є цілком виправданим і передбачуваним: наукова фантастика будується насамперед на основі науково-технічного мислення. Очевидно, що для створення науково-фантастичних реальностей необхідна певна кількість понять фізичного, технічного і біологічного плану. Згідно з класифікацією А. Кабанова, найчисленнішим структурним класом авторських номінацій є комплексні (41,11 %), потім морфологічні (45,35 %), фонетичні (12, 35 %) та синтаксичні (1,19 %) авторські номінації. Отримані дані уявляються цілком виправданими: головний принцип наукової фантастики – достовірність ідей. Якщо слово або поняття викликає в читача подив чи спантеличення, то ефект достовірності зникає, що одразу знижує літературну цінність цього твору. Тому авторські номінації синтаксичного типу найбільш відповідають потребам словотворення в науковій фантастиці, їх сукупний інформаційний заряд утворюється з максимально зрозумілих читачеві понять.

Література

1. Александрова О. И. Неологизмы и окказионализмы / О. И. Александрова // Вопросы русского современного словообразования, лексики и стилистики: Научн. тр.: Куйбышев. гос. пед. ин-та. – Т. 145. – Куйбышев : Государственный пед. ин-т, 1986. – С. 11–19.
2. Амнуэль П. Магический кристалл фантазии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: htth:// fandom.rusf.ru/ about_fan/amnuel_2.htm
3. Амосова Н. Н. Этимологические основы словарного состава современного английского языка / Н. Н. Амосова. – М. : Наука, 1958. – 320 с.
4. Бабенко Н. Г. Окказиональное в художественном тексте. Структурно-семантический анализ: учебное пособие / Н. Г. Бабенко. – Калининград : Калинингр. ун-т, 1997. – 354 с.
5. Бритиков А. Ф. Отечественная научно-фантастическая литература. Некоторые проблемы истории и теории жанра / А. Ф. Бритиков. – СПб : Борей-Арт, 2000. – 116 с.
6. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология / В. Г. Гак. – М.: Наука, 1997. – 257 с.
7. Геворкян Э. Фантастика 1997: Что показало вскрытие / Э. Геворкян // Литературное обозрение. – 1998. – № 1. – С. 86–92.
8. Кабанов А. Неологизмы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: htth://fandom.rusf.ru/convent/ 58/kabanov_04_t36.htm
9. Киселева Р. А. Структурные особенности авторских неологизмов / Р. А. Киселева // Лексикологические основы стилистики. – Л. : Изд-во ЛГПИ, 1973. – С. 53-61.
10. Ковалик Ю. "Фантастическая реальность": опыт лингвистического подхода [Електронний ресурс]. – Режим доступу: htth://fandom.rusf.ru/convent/58/ efremov_1988_ t36.htm
11. Лопатин Н. М. Рождение слова. Неологизмы и окказиональные образования / Н. М. Лопатин. – М. : Наука, 1973. – 213 с.
12. Любченко Т. Н. Научная фантастика в переводе: приобретения и потери…/ Т. Н. Любченко // Теорія і практика перекладу. – 1991. – Вип. 17. – С. 89–97.
13. Розен Е. В. Новые слова и устойчивые словосочетания в английском языке / Е. В. Розен. – М. : Просвещение, 1991. – 108 с.
14. Скурлатов В. Странник в пустыне звезд / В. Скурлатов // Брэдбери Р. Рассказы. – М. : 1975. – С. 214–222.